

نخبه پروری نکنیم!

اشاره

در شماره‌ی قبل قسمت اول مصاحبه با استاد محمدهاشم رستمی را ملاحظه کردید، ایشان عضو هیأت تحریریه مجله‌ی برهان متوسطه و مؤلف کتاب درسی دوره‌ی متوسطه و عضو شورای برنامه‌ریزی درسی گروه ریاضی دفتر تألیف و برنامه‌ریزی درسی و مؤلف دایرةالمعارف هندسه ۱۷ جلد و... هستند که ۴۵ سال سابقه‌ی تدریس دارند. اینک در پی ادامه‌ی مصاحبه با ایشان را می‌آوریم.

● دکتر غلامرضا یاسی پور

قسمت دوم

■ نقش هندسه در درک جهان چیست؟ چون شما به نقش هندسه در ماهواره‌ها اشاره کردید، پس هندسه از داخل و دور و بر کره‌ی زمین بیرون آمده است. آیا معتقدید که در درک جهان هم نقشی دارد؟

○ درحقیقت آن‌چه که ما در زندگی با آن سرو کار داریم، به خصوص در دو بعد یا سه بعد، به نحوی با هندسه مربوط است؛ از نظر شکل هندسی و ویژگی‌هایی که دارد. هنگامی که در خیابان راه می‌روید، تابلوهای متفاوتی می‌بینید که نشانگر اشکال هندسی هستند. ساختمان‌هایی می‌بینید که احجام هندسی را نشان می‌دهند. در بازی فوتبال، توپ به شکل کره است که یک شکل هندسی است. می‌توانیم بگوییم که ما هم از نظر شهود، یعنی آن‌چه که در زندگی روزمره می‌بینیم با اشکال هندسی سروکار داریم و هم از نظر قوانین حاکم بر جهان، هندسه مهم است. در استانداردهای موضوعی هندسه آمده است: «هندسه ابزاری تقدیم می‌کند که به وسیله‌ی آن می‌توان جهان را توصیف، تجزیه، تحلیل و درک کرد؛ ابزاری برای دیدن و فهمیدن

زیبایی موجود در ساختارها...»

■ سؤال بعدی به وضع آموزش ریاضی در سال‌های قبل از انقلاب اسلامی برمی‌گردد؛ یعنی در واقع از همان زمانی که شما شروع کردید به تدریس یا تحصیل ریاضی، تا دوره‌ی قبل از انقلاب.

○ از سال ۱۲۳۱ هجری شمسی، یعنی سال تأسیس دارالفنون، تا سال ۱۲۹۷، کتاب‌های درسی ایران، ترجمه‌ی کتاب‌های کشورهای غربی، به ویژه کشورهای اروپایی بود. در سال ۱۲۹۰ شمسی، شورای وزارت معارف، تدوین ریز مواد برنامه‌های درسی شش ساله‌ی دبستان را که در شهر، مکتب شهری و در روستاها، مکتب دهکده می‌نامیدند، آغاز کرد. در متن این ریز مواد، هدف‌هایی از آموزش و پرورش نیز گنجانده شده بود. این ریز مواد درسی در سال ۱۲۹۷ شمسی به تصویب مجلس شورای آن زمان رسید و پس از آن، ریز مواد برنامه‌ی درسی سیکل اول دبیرستان و دانش سراهای مقدماتی و دبیرستان‌های پسرانه و دخترانه تهیه شد. کتاب‌های تألیف شده در این دوره

تا سال ۱۳۳۴ مورد استفاده قرار گرفتند. در سال ۱۳۳۴، براساس اصل چهار ترومن (کمک به کشورهای در حال توسعه)، اهداف و ریز مواد برنامه‌های درسی برای دوره‌ی دبیرستان توسط هیئتی آمریکایی تهیه و کتاب‌های درسی بر این اساس نوشته شدند. یکی از ویژگی‌های این دوره، چندتألیفی بودن کتاب‌های درسی بود. یعنی برای هر درس در هر کلاس، دو یا سه کتاب وجود داشت و معلمین به انتخاب خود یکی از آن‌ها را برای تدریس انتخاب می‌کردند. چندتألیفی بودن کتاب‌ها در آن دوره، بیشتر از مفید بودن، معایبی داشت که رقابت‌های ناسالم مؤلفان کتاب‌ها برای انتخاب کتابشان توسط دبیران، و نقص محتوای بسیاری از این کتاب‌ها، دو نمونه از آن‌هاست. در سال ۱۳۴۴، نظام آموزشی ایران و در نتیجه اهداف آموزشی و ریز مواد برنامه‌ی درسی تغییر کرد و دوره‌ی راهنمایی برای اولین بار جزو دوره‌های تحصیلی ایران قرار گرفت و دوره‌ی ابتدایی پنج سال تعیین شد. این برنامه‌ها نیز در سال ۱۳۵۴ مورد بازنگری

قرار گرفت. نکته‌ی مهمی که در ارتباط با اهداف آموزشی و ریز مواد کتاب‌های درسی ایران در این دوره‌ها می‌توان گفت این است که کتاب‌های درسی ایران، ترجمه یا اقتباسی از کتاب‌های کشورهای خارجی بودند. به بیان دیگر، دو نکته‌ی اساسی که در استانداردهای جهانی نیز آمده‌اند، یعنی این که برنامه‌های درسی کشور هنگامی موفق‌اند که هم به یافته‌های دانشی روز، و هم به سنت‌های خوب آموزشی کشور توجه کرده باشند، در برنامه‌های درسی ایران از سال ۱۳۳۱ شمسی تا سال ۱۳۵۷ مورد توجه قرار نداشتند. در مواردی هم، اگر به یافته‌های جدید دانش توجه شده، این توجه ناقص و یا افراطی بوده است. به بیان دیگر، ما تا قبل از انقلاب اسلامی، دانش و برنامه‌ی درسی را مونتاژ می‌کردیم و نه تولید.

بعد از انقلاب اسلامی، بهترین دوره‌ی برنامه‌ریزی و تألیف کتاب‌ها مربوط به سال ۱۳۵۹ است که کتاب‌های ابتدایی و راهنمایی تغییر کردند. در این دوره، ریز مواد درسی را خود «دفتر برنامه‌ریزی و تألیف» تهیه کرد و اهداف نیز به وسیله‌ی وزارت آموزش و پرورش و شورای عالی آموزش و پرورش مشخص شدند. آن‌گاه هدف‌های کلی آموزش ریاضی در دوره‌ی عمومی و سپس هدف‌های خاص آموزش ریاضی در ابتدایی و راهنمایی برای هر سال تحصیلی مشخص گردید و بر این اساس، ریز مواد درسی تهیه و کتاب‌ها تألیف شدند. آن‌گاه کتاب‌ها یک‌سال در تعدادی از مدارس تهران که به صورت تصادفی انتخاب شده بودند، آزمایش شدند و بعد به اجرای سراسری رسیدند. برای هر کتابی هم راهنمای معلم تألیف شد.

یعنی کتاب‌های این دوره دیگر نه مونتاژ بودند نه ترجمه. بله، در حقیقت این بخش دیگر نه مونتاژ بود و نه ترجمه. البته در مواردی باز هم در تألیف کتاب‌های دبیرستانی نظام جدید، از ترجمه‌ی کتاب‌های خارجی استفاده شد، و بعضی جاها نوآوری‌هایی انجام گرفت که ناقص ماند و شاید برخی از مشکلات اخیر

نظام جدید در متوسطه هم به همین مسائل برمی‌گردد.

■ شما سؤال بعدی را هم جواب دادید؛ یعنی وضع آموزش ریاضی در حال حاضر. نظرتان درباره‌ی المپیادها چیست؟ آیا واقعاً تأثیر مثبتی دارند؟ اگر دارند چه قدر است؟

○ در تکمیل سؤال قبلی مختصری عرض کنم، در برنامه‌ریزی دوره‌ی متوسطه در نظام جدید آموزشی، همان‌طوری که اشاره کردیم، یا به سنت‌های آموزشی خودمان توجه نشده، یا به یافته‌های جدید، و یا اگر شده، هر دو کم‌رنگ بوده‌اند. درحقیقت، دلیل بروز مشکلات هم در نظام جدید آموزشی همین است. اما لازم است بگویم که با سعی و تلاش، می‌توانیم آموزش ریاضی را در کشورمان به بهترین و بالاترین سطح مطلوب برسانیم. برای نیل به این هدف لازم است به تولید دانش بپردازیم. در این راستا، کاری که در حال حاضر در گروه ریاضی دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتب درسی در حال انجام است، تهیه‌ی راهنمای برنامه‌ی درسی ملی ریاضی ایران است.

■ در آینده؟

○ در آینده. همان‌طور که گفتم، کاری که الان دارد انجام می‌شود، کاری است که به طرف تولید دانش پیش می‌رود. برنامه‌ی شورای ریاضی دفتر برنامه‌ریزی و تألیف که من هم عضو آن هستم، این است که به جای تألیف کتاب‌های درسی، راهنمای تألیف کتاب‌ها را تهیه کنیم. نخست راهنمای برنامه‌ی درسی ملی ریاضی برای ایران تهیه شود و پس از بررسی آن در دوره‌های سراسری کشوری، برای هر کتاب، راهنمای تألیف تدارک ببینیم. این راهنماها در سراسر کشور در کلاس‌های سراسری به نظرخواهی گذاشته شوند. در مرحله‌ی تألیف هم، هر فرد یا گروهی که می‌تواند کتاب درسی بنویسد، مجاز است به صورت فردی یا گروهی، در تألیف کتاب‌ها مشارکت کند.

■ یعنی چند تألیف داشته باشیم؟

○ بله. البته از بین کتاب‌های یک موضوع درسی، شاید یک کتاب به عنوان تألیف برتر

و به عنوان کتاب درسی انتخاب شود؛ این مطلب بعداً مشخص خواهد شد. ولی به هر حال، مؤلفین با توجه به راهنمای برنامه‌ی درسی، مجاز به تألیف کتاب می‌شوند.

■ نظرتان را درباره‌ی المپیادها و این که تأثیرشان مثبت است یا منفی، می‌فرمایید؟

○ طبیعتاً من نمی‌توانم بگویم نقش منفی دارند. المپیادها قشر خاصی از دانش‌آموزان را در برمی‌گیرند و به نظر من در پیشرفت دانش ریاضی و به طور کلی سایر شاخه‌ها، مثل فیزیک و شیمی، مؤثرند. آن‌چه که قبول ندارم این است که نخبه‌پروری کنیم. مخاطب ما، مخاطب عام است.

■ یعنی قهرمان‌پروری را قبول ندارید؛ حداقل در ریاضیات.

○ ولی می‌پذیرم که باعث پیشرفت دانش ریاضی می‌شود و در این زمینه مؤثر است.

■ نقش کتاب‌های کمک آموزشی در آموزش ریاضی چیست؟ امروزه کتاب‌های کمک آموزشی خیلی زیاد شده‌اند، قدیم‌ها خیلی کم بودند. در دوره‌ی شما، مثلاً شاید فقط همین کتاب‌های صفاری قربانی در زمینه‌ی هندسه یا جبر وجود داشتند. ولی الان ده‌ها، شاید صدها کتاب در هر رشته‌ای موجود است. آیا تعدادشان زیاد نیست؟ یا نه کم هم هستند؟ نقششان در پیشبرد ریاضی و کمک به دبیر یا معلم ریاضی چیست؟

○ من وجود این همه کتاب را زائد می‌بینم. ما قبول داریم که کتاب درسی بسته است و به عبارت دیگر، تعداد صفحات محدودی دارد. از طرف دیگر، ساعت‌های تدریس این کتاب در دبیرستان یا مدارس نیز به طور کلی محدود است. بنابراین شاید ما نتوانیم آن‌چه را که لازم باشد، در کتاب درسی بیاوریم. در واقع ما ایده‌های مهم ریاضی را در کتاب درسی می‌آوریم. بنابراین لازم است، جاهایی که کتاب درسی محدودیت دارد، دست مؤلفان کتاب‌های کمک آموزشی باز باشد. اما به نظر من باز هم باید در کتاب راهنمای معلم و کتاب کار دانش‌آموز و از طریق مجلات ریاضی این محدودیت‌ها برطرف شوند.

■ مجله‌ی ریاضی برای این کار؟

○ در استانداردهای جدید آموزشی پیشنهاد شده است، یک بسته‌ی آموزشی شامل سه کتاب برای هر درس موجود باشد: یک کتاب، کتاب درسی دانش‌آموز است. دیگری کتاب کار دانش‌آموز است که هر جا کتب درسی بسته‌اند و به کار بیشتر یا تعریف بیشتری نیاز است، یا مطلب گفته شده محتاج مقدمه‌ای است که سال‌های قبل گفته شده، در این کتاب می‌آید. سومی هم کتاب راهنمای معلم است که بسیار فراتر از آنچه در کتاب درسی و کتاب کار آمده، به تعمیق مطالب می‌پردازد. این کتاب از بخش‌های متفاوتی تشکیل شده که یکی دانش‌افزایی است. در این کتاب در ارتباط با روش‌های یادگیری، ارزش‌یابی و سایر مسائل مربوط به آموزش ریاضی بحث می‌شود و چگونگی تدریس هر صفحه‌ی کتاب درسی به طور کامل، از شروع تا پایان، آموزش داده می‌شود. یعنی در راهنمای معلم، صفحه‌ی کتاب درسی عیناً می‌آید و گفته می‌شود که هدف از ارائه‌ی این مفهوم ریاضی یا این صفحه‌ی کتاب چیست؟ برای آن صفحه، تمرین‌هایی برای شاگردان قوی‌تر، تمرین‌هایی برای شاگردان متوسط و تمرین‌هایی برای شاگردان ضعیف وجود دارد. بنابراین، معلم با در دست داشتن کتاب راهنما با این شیوه، به راحتی قادر به تدریس موفق کتاب‌های درسی است.

■ آیا خودتان در این زمینه کارها یا نمونه‌هایی تألیف کرده‌اید یا نه؟

○ کتاب‌هایی که من نوشته‌ام، کتاب‌های درسی، کمک‌درسی و کمک‌آموزشی هستند.

■ نه، در این زمینه‌ای که فرمودید سه قسمت است و یک بسته‌ی آموزشی، آیا در این زمینه کار کرده‌اید؟

○ بخشی از آن را انجام داده‌ام. مثلاً کتاب کار هندسه (۱) و کتاب کار هندسه (۲) را نوشته‌ام و چاپ هم شده است. هم‌اکنون نیز در دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتب درسی وزارت آموزش و پرورش، کتاب راهنمای معلم هندسه را در دست تألیف داریم. تقریباً

۹۰ درصد مقاله‌هایش آماده است. در حقیقت این کتاب، اولین کتاب راهنمای معلم است که برای هندسه نوشته می‌شود. امیدوارم که ان شاء الله در آینده، سمت و سوی تألیف کتاب‌ها به این سمت برود که بسته‌ی آموزشی کامل باشد.

■ سؤال بعدی ما درباره‌ی کار اصلی شما در تألیف کتاب‌های هندسه، یعنی دایرةالمعارف هندسه است که ظاهراً ۱۵ جلد است و چاپ هم شده. از کی به این فکر افتادید که ما به چنین دایرةالمعارفی نیاز داریم و این دایرةالمعارف در چه سطحی است؟ به درد شاگردان می‌خورد یا دانشجویان رشته‌ی ریاضی یا محققین؟ یا به درد همه؟

○ دایرةالمعارف هندسه ۲۰ جلد پیش‌بینی شده است.

■ یعنی بقیه دارد؟

○ بله، ۱۵ جلد آن چاپ شده و ۲ جلد هم در چاپ‌خانه‌ی انتشارات مدرسه منتظر نوبت چاپ است. این ۲ جلد، جلدهای ۱۶ و ۱۷، مربوط به هندسه‌ی فضایی هستند. امیدوارم که هرچه زودتر چاپ شوند. جلد ۱۸ هندسه‌ی تحلیلی است و جلد ۱۹ مقاطع مخروطی. جلد ۲۰ هم هندسه‌های نااقلیدسی است.

■ به هندسه‌ی تصویری نپرداخته‌اید؟

○ هندسه‌ی تصویری را در دو بخش در تبدیلات هندسی در جلدهای ۸ و ۹ آورده‌ام. منتها از هندسه‌ای که در قدیم به اسم هندسه‌ی ترسیمی رقومی یا هندسه‌ی ترسیمی و رسم فنی بود، گرچه علاقه داشتم که جزو دایرةالمعارف هندسه باشد، ولی برای این که تعداد جلدها بیشتر نشود و ۲۰ جلد باشد، فعلاً صرف نظر کردم.

■ هندسه‌ی رقومی ممکن است قابل صرف نظر کردن باشد، ولی هندسه‌ی ترسیمی نه.

○ من اعتقاد دارم که هر شاخه‌ای از هندسه در جایگاه خودش اهمیت دارد و لازم است. من دایرةالمعارف هندسه را حدود ۲۵ جلد در نظر گرفته بودم که اگر توفیقی باشد، شاید جلدهای دیگری هم به نحو تألیف شوند.

علاوه بر هندسه‌های رقومی و ترسیمی، بخش دیگری از هندسه، مثلثات است که در این ۲۰ جلد نیست.

اما این که فرمودید از کجا این نیاز را حس کردید. من از شروع معلمی، یعنی از سال ۱۳۴۱، وقتی تدریس هندسه را شروع کردم، می‌خواستم در هر جلسه‌ی درس، چند مسئله غیر از مسئله‌های کتاب درسی به دانش‌آموزان بدهم. هر جا که جست و جو می‌کردم، می‌دیدم غیر از یکی دو کتاب که تألیف آقای دکتر حسن صفاری و استاد ابوالقاسم قربانی بودند، کتاب هندسه‌ی دیگری وجود ندارد. آن‌ها هم در واقع حل المسائل هندسه بودند. بنابراین نیاز به تألیف مجموعه‌ی کاملی از هندسه، شامل تعریف‌ها، قضیه‌ها، مسئله‌ها و تاریخ هندسه را از همان شروع شغل معلمی‌ای احساس کردم تا علاقه‌مندان به این شاخه از ریاضی، با دست‌رسی به تمام مطالب مربوط به مباحث گوناگون هندسه و بررسی آن‌ها، به احاطه‌ای کامل بر هر مبحث دست پیدا کنند. به همین دلیل، از حدود ۴۵ سال قبل به جمع‌آوری تعریف‌ها، قضیه‌ها، مسئله‌ها و تاریخ هندسه‌ی موجود در کتاب‌های ریاضی به زبان فارسی، ترجمه شده به فارسی و کتاب‌های خارجی که در اختیار و یا در دست‌رس من بودند، پرداختم تا دایرةالمعارف هندسه را تألیف کنم. برای این کار تمام مطالب هندسه را براساس موضوع‌های زیر دسته‌بندی کردم:

- ویژگی‌های توصیفی شکل‌های هندسی در هندسه‌ی مسطحه؛
- رابطه‌های متری در هندسه‌ی مسطحه؛
- تبدیل‌های هندسی (انتقال، بازتاب، دوران، تجانس، انعکاس و...) در هندسه‌ی مسطحه؛
- مکان‌های هندسی در هندسه‌ی مسطحه؛
- رسم شکل‌های هندسی در هندسه‌ی مسطحه؛
- هندسه‌ی فضایی؛
- هندسه‌ی تحلیلی؛
- مقاطع مخروطی (دایره، بیضی، هذلولی

و سهمی)؛

● هندسه‌های ناقلیدسی.

هریک از این موضوع‌ها، با توجه به حجم مطالب، یک یا چند جلد از دایرةالمعارف هندسه را شامل می‌شود. برای مثال، رابطه‌های متری در هندسه‌ی مسطحه پنج جلد است و از جلد سوم شروع می‌شود که عبارت‌اند از:

جلد ۳. نسبت پاره‌خط‌ها در هندسه‌ی مسطحه (نسبت و تناسب، قضیه‌ی تالس، تشابه ...)

جلد ۴. رابطه‌های متری در دایره

جلد ۵. رابطه‌های متری در مثلث، و مثلث و دایره‌های محیطی و محاطی

جلد ۶. رابطه‌های متری در مثلث‌های ویژه (متساوی‌الساقین، قائم‌الزاویه، متساوی‌الاضلاع، مثلث با زاویه‌های حاده و مثلث با زاویه‌ی منفرجه)

جلد ۷. رابطه‌های متری در چندضلعی‌ها

در تمام جلدهای دایرةالمعارف هندسه: ● مطالب با نظم خاص آمده‌اند. مثلاً در هر بخش از هر جلد، ابتدا تعریف‌ها و قضیه‌های مربوط به آن بخش آمده‌اند.

● صورت مسئله‌ها جدا از حل مسئله‌ها آورده شده است تا دانشجویان قبل از مراجعه به حل یا راه‌نمایی قضیه‌ها و مسئله‌ها، خود به حل آن‌ها بپردازند و آن‌گاه راه حل خود را با راه حل موجود در دایرةالمعارف مقایسه کنند.

● مسئله‌ها از ساده به مشکل تنظیم شده‌اند.

● مسئله‌های المپیادهای ریاضی کشورهای گوناگون و المپیادهای بین‌المللی ریاضی، هر کدام در مبحث مربوط به خود آمده‌اند.

● قضیه‌ها و مسئله‌های مشهور و تاریخی هندسه، مانند قضیه‌ی پروانه، قضیه‌ی پاپوس، قضیه‌ی تالس، قضیه‌ی فیثاغورس، قضیه‌ی سوا، و... هر کدام با ذکر تاریخچه‌ای از زمان ارائه و راه حل آن‌ها، در جای مربوط به خود آمده‌اند.

● اکثر قضیه‌ها و مسئله‌ها حل شده‌اند و یا راهنمای حل دارند.

■ گروه مخاطبان را فرمودید.

○ با توجه به این که ۱۳۰ منبع فارسی و لاتین جزو منابع دایرةالمعارف هندسه هستند و با توجه به این که تمام تعاریف، قضیه‌ها، مسئله‌ها و مسئله‌های المپیادهای ریاضی کشورهای گوناگون در این مجموعه آمده‌اند، مخاطبین آن شامل طیف وسیعی از دانش‌آموزان، دانشجویان رشته‌ی ریاضی دانشگاه‌ها و مراکز تربیت معلم، معلمان ریاضی، داوطلبان المپیادهای ریاضی و هر فرد علاقه‌مند به هندسه در ایران و دیگر کشورهای جهان است.

■ آیا تا به حال در جشنواره‌های کشوری، شما یا کتاب‌هایتان رتبه‌ای کسب کرده‌اید؟

○ بله: - در دومین جشنواره‌ی کشوری معلمان مؤلف در اردیبهشت‌ماه سال ۱۳۸۱، دایرةالمعارف هندسه بین کتاب‌های علوم پایه حائز رتبه‌ی اول شد و لوح تقدیر و تندیس جشنواره را دریافت کردم.

- در سومین جشنواره‌ی رشد وزارت آموزش و پرورش در آذرماه سال ۱۳۸۱، دایرةالمعارف هندسه بین کتاب‌های علوم پایه حائز رتبه‌ی اول شد و لوح تقدیر و تندیس جشنواره را دریافت کردم.

- در چهارمین جشنواره‌ی کشوری معلمان مؤلف در اردیبهشت‌ماه سال ۱۳۸۱، جلد اول کتاب مکان هندسی بین کتاب‌های علوم پایه به رتبه‌ی اول دست یافت و علاوه بر دریافت لوح تقدیر و تندیس جشنواره، به افتخار سفر حج عمره به اتفاق همسر و نائل آمدم.

- در اولین جشنواره‌ی تقدیر از مؤلفان کتاب‌های درسی ایران که توسط وزارت آموزش و پرورش در دی‌ماه سال ۱۳۸۴ برگزار شد، به عنوان یکی از سه نفر مؤلف برگزیده‌ی کتاب‌های درسی ریاضی انتخاب شدم و لوح تقدیر و تندیس جشنواره را دریافت داشتم.

■ خب، سؤالات ما تمام شد. اگر خود شما نکته‌ای به نظرتان می‌رسد که تکمیل کنید، بفرمایید. تشکر می‌کنم. شما واقعاً دینتان را

به جامعه ادا کرده‌اید؛ با سه دکتری که از فرزندانان به جامعه داده‌اید و فرزندان معنویتان، به خصوص این دایرةالمعارف ۲۰ جلدی که صحبتش بود. با تشکر از وقتی که در اختیار مجله‌ی برهان، مجله‌ی خودتان در واقع، گذاشتید، اگر نکته‌ای به نظرتان می‌رسد که بحثمان را تکمیل می‌کند، بفرمایید.

○ می‌خواستم بار دیگر از دوستان بسیار گران قدر و بزرگواری که نسبت به من لطف و محبت دارند، یعنی هیئت تحریریه‌ی مجله برهان که استاد شهریار، استاد قندهاری، استاد یاسی‌پور، استاد حمیدرضا امیری، استاد صدر و استاد شرقی، استاد هاشمی موسوی هستند و من در خدمتشان بوده‌ام، تشکر و سپاس‌گذاری کنم. تشکر ویژه‌ای هم داشته باشم از آقای حمیدرضا امیری، سردبیر مجله‌ی برهان، و آقای میرشهرام صدر، مدیر داخلی مجله‌ی برهان که دو عامل تداوم انتشار مجله‌ی برهان و ایجاد همدلی میان اعضای هیئت تحریریه‌ی این مجله هستند که امیدوارم این همدلی ادامه داشته باشد.

من فکر می‌کنم بعد از مجله‌ی یکان که در جای خودش خدمت بزرگی به دانش‌آموزان و دانش ریاضی این مملکت کرد، مجله‌ی ریاضی برهان یکی از مجلاتی است که شاید هنوز بخشی از خدمت‌هایش ناشناخته مانده‌اند و جزو مجلاتی است که خدمات گران قدری به جامعه‌ی دانش‌آموزی ایران کرده است. آن‌چه من انجام داده‌ام، وظیفه‌ام بوده است و اکنون هم خودم را معلم کوچکی می‌دانم از دریای بیکران معلمین این مملکت و این سرزمین. کاری که انجام داده‌ام، کار کوچکی بوده است. از خدا توفیق همه‌ی همکاران و دوستان هیئت تحریریه‌ی مجله را خواستارم و امیدوارم این کار ناقابلی که انجام داده‌ام، مورد قبول جامعه‌ی دانش‌آموزی و معلمین کشورمان قرار گرفته باشد.

■ با تشکر مجدد از جناب عالی و آرزوی سلامت و تندرستی و عمر دراز برای شما و برای کارهای آینده‌تان، شما را به خدا می‌سپارم.